

MULTIKULTURALISME

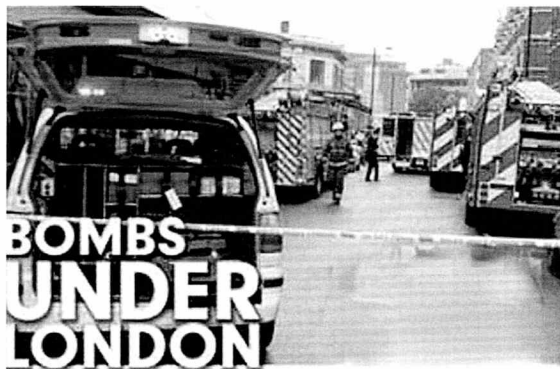
– dobbelt bevidsthed og krigen mod terror

Af Paul Gilroy

Forestillingen om den dæmoniske skikkelse 'den hjemmeavlede terrorist' har vundet over Europas fejlslagne eksperimenter med 'multikulturalisme'. Dette begreb frister mig naturligvis til at parafrasere Gandhi. Han ville have svaret på spørgsmålet "Hvad mener De om multikulturalisme?" ved at sige "Det ville være en god ide".

I ånden fra dette svar ønsker jeg først og fremmest at påpege, at 'multikulturalismen' som sådan ikke eksisterer. Der findes ikke nogen samling af doktriner, hvormed vi kan rationalisere plurale samfunds maskineri og gøre disse samfunds immigranter og deres efterkommere til borgere. 'Multikulturalisme' er blot et forvirrende begreb, der anvendes til at pege på en række problemer. Disse problemer spænder vidt. På den ene side er der en fornemmelse af, at 1960'ernes paradigme for, hvordan man forestillede sig immigranternes skæbne og styrede deres assimilation/integration, nu er ved vejs ende. Desuden er der også en fornemmelse af, at Europa – for så vidt angår spørgsmål om race, racisme og etnicitet – uundgåeligt er forbundet med en amerikansk fremtid. Jeg er enig i den første opfattelse. Jeg er uenig i den anden. Begge problemstillinger kan forstås ud fra begrebet om en multikulturalisme.

For mange politiske tænkere – især dem med base i Nordamerika – er begrebet 'multikulturalisme' ensbetydende med forestillingen om et mosaiksamfund, en sammensat pluralitet. Dette er et meget specifikt begreb om mangfoldighed i en enhed og et begreb, der har sine historiske rødder i helt særlige forhold. Begrebet fremmer og forsøger nogle gange at legitimere en form for analyse, hvor 'race' og etnicitet bliver ophøjet og tingsliggjort, og hvor forskelle inddæmmes inden for rammen af symmetriske sociale og kulturelle enheder, der – på trods af ethvert hierarki, de måtte indeholde – er sammensat, så de danner en større national enhed. Denne opfattelse af etniske forskelle og kulturel mangfoldighed kan kritiseres som en rationalisering af de former for raceadskillelse, der er det normale i amerikanske byer. Ghettoer bliver til enklaver og varetagere af kulturel kapital. Man kan ikke blot definere sig til et bedre udgangspunkt gennem udbredelsen af forskelle eller gennem den forestilling, at en øget udsathed for andres anderledeshed og fremmedes fremmedhed kan være det perspektiv, nye europæiske teorier om multikultur må tage sit udgangspunkt i. Disse forslag hjemses af mønstre, der har deres rod i nogle ældre begreber om pluralitet, der var formet af den kolonialistiske statsmandskunsts brutalitet og gennemtrængt af 'racetænkning'.

7/7 Bombings in London 2005.

Kolonitidens ubearbejdede historie er tydeligvis til stede i spændingen mellem forskelle, der forstås ud fra et hierarkisk eller ordnet mønster, og forskelle, der forstås sideordnet som stykkerne i en cirkulær kage, der kun rører hinanden i kagens midte. Disse problemer involverer for det første en bearbejdning af denne historie, for det andet en forståelse af racetæknin-gens fulde omfang og for det tredje et begreb om forskelle uden et hierarki – disse tre elementer står i centrum for det, jeg har at sige her i dag.⁹⁾

Genskabelsen af en historisk dimension i forbindelse med refleksioner om multikultur retter uundgåeligt opmærksomheden mod kolonihistorien, især det 20. århundredes befrielseskrige, afkoloniseringskrigene. Fra dette perspektiv kan man udvinde en særlig forståelse af en styreform, der ikke blot har konsekvenser for juridiske teorier, statsteorier og teorier om admin-istreringen af magt, men også for kulturbegrebet.

Multikulturalismens endeligt i Storbritannien

Den imperialistiske mentalitet, der nærede disse krige, er opstået i ny form i den neoimperialistiske og uendelige 'krig mod terror'. Også denne krig har på afgørende vis forandret de måder, hvorpå det multikulturelle samfund forstås og vurderes. Fra alle dele af det politiske spektrum har fremtrædende stemmer erklæret multikulturalismen for død. I Storbritannien blev det endelige bevis på afskeden med multikulturalismen som idé indvarslet af det forhold, at britiske statsborgere, som primært var sønner og sønnesønner af immigranter, der var kommet til Storbritannien efter anden verdenskrig, blev holdt indespærret i Guantanamo. Deres tilbagevenden til England har været en ambivalent affære, der fastfryser nationen mellem på den ene side dens antiamerikanisme og på den anden side dens had til immigranter. Den farlige hengivelse til islam, der var tydelig hos disse unge mennesker, inspirerede til udskiftningen af den officielle multikulturalisme med et uforsonligt forsvar for den vestlige civilisation. En Churchill-inspireret stålsathed sættes nu stædigt op over for den barbariske muslimske verden. På baggrund af frygten for de fremmede frem-sættes der igen og fuldstændigt åbent synspunkter om en undergravende immigration og en mislykket assimilation. Solidaritet og mangfoldighed sættes over for hinanden i et modsætningsforhold. Selve forestillingen om en positiv sameksistens¹⁾ på tværs af kulturelle, etniske, religiøse og race-mæssige forskelle er bragt i miskredit af det forestillede sammenbrud af

assimilationen og den nationale identitetskrise, der nu danner rammen om dette sammenbrud.

En form for common sense, hvor man tager tilflugt i en forestilling om den vestlige civilisations overlegenhed, har taget over. Terror og racemæssige konflikter kan nu bortforklares som lokale manifestationer af kulturers globale sammenstød. Denne omstridte diagnose har været fremsat i stadigt flere sammenhænge og med en stadigt større autoritet gennem de seneste år i takt med, at islamofobien i stigende grad har formet den offentlige debat. Forestillingen om forræderen/terroristen er dukket op og er blevet forbundet med de andre kendte ikoniske repræsentationer af det truende racemæssige kaos og den truende sociale uro, dvs. den kriminelle indvandrer, socialbedrageren og den illegale immigrant. Disse historiske skikkelser er dukket op samtidig med, at Storbritannien i stigende grad er blevet bekymret for det kulturelle indhold i landets skiftende nationale identitet. Utilfredsheden med de fremmede er stærkest i England, fordi englænderne – i modsætning til skotterne, irerne og waliserne, der alle har deres lager af opfundne etniske identiteter at falde tilbage på – ikke har andet at klynge sig til end hadet til Europa, frygten for Amerika og frem for alt imperiets tabte ære. Disse identitetskriser er ikke generelle psykologiske træk ved nationer, der er på vej til at miste indflydelse. De er et uønsket produkt af særlige historiske forhold og definerer Europas postkoloniale fase.

Da de mennesker, der tidligere havde været borgere i de engelske kolonier, slog sig ned i Storbritannien og viste sig rede til at tage de beskidte og farlige job, som de lokale briter i efterkrigstidens samfund ikke ønskede at tage, var landet på besynderlig vis ude af stand til at bearbejde den kendsgerning, at det engelske imperiums dage var ovre. Denne manglende evne til at komme videre har påvirket Storbritanniens politiske og kulturelle liv lige siden og har på forskellige måder været uløseligt forbundet med tiden efter anden verdenskrig. Landet havde svært ved at vænne sig til tilstedeværelsen af disse halvfremmede mennesker, der – meget afvæbnende – som resultat af det koloniale uddannelsessystem havde et godt kendskab til den britiske kultur. I stedet for med åbent ansigt at acceptere den reducerede geopolitiske magt, der bl.a. kom til udtryk i tilstedeværelsen af disse tidligere koloniserede mennesker, der nu levede som halvfremmede i Storbritannien, udviklede Storbritannien et melankolsk forhold til sin forsvundne storhed. De oprindelige tilflyttere og deres i stigende grad krævede efterkommere vakte ubehagelige minder om imperiets historie, der – spøgelsesagtigt – stadig vender tilbage i komplekse former, der er lige så smertefulde og skyldsfremkaldende, som de er fascinerende.

Den nationale kultur er udtryk for en postkolonial melankoli

Briterne er bekymrede for deres amerikaniserede børn, der ringer 911 i stedet for 999, når de ønsker en ambulance, for deres appetit på sukkersygefremkaldende fast food og hiphoppens bevidsthedsødelæggende beat. Det vil selvfølgelig ikke løse disse problemer at benytte sig af en postkolonial tale om kultur som et middel til at fiksere og fastholde den for tiden efterspurgte nationale selvforståelse, der aldrig – hvor meget nogle end ønsker dette – kan blive fuldstændig. Dette kan kun give næring til den underliggende frygt. Kultur kan aldrig fastfryses på den måde, som denne jagt på en absolut identitet kræver. Det er et problem at fiksere kultur, fordi vi får kulturen til at stivne, hvis vi stopper dens uregerlige bevægelse. Disse identitetsproblemer er blevet næret af en tilbagevendende panik, der ikke blot opstår i forbindelse med den normale kriminalitet og uorden, der forbindes med

"Multikulturalismen" overvåget af kameraer ved Luton undergrundsstation – bag en facade af almindelighed de sidenhen så dæmoniserede skikkelser "hjemmeavlede terrorister".

immigration, men også i forbindelse med den generelle dannelses faldende standarder, der er udtryk for et generelt sænket oplysningsniveau i medierne, uddannelsessystemet og det offentlige liv. Som resultat heraf ender vi med at behandle asylansøgere og flygtninge med brutalitet. Ikke så meget for at forcere deres assimilation, men for at vi kan forsikre os selv om, at vi stadig er de mennesker, vi formodes at være.

Jeg kalder denne modbydelige praksis for en postkolonial eller postimperial melankoli. Det er en neurotisk udvikling. Den blokerer for kulturens vitalitet og omdirigerer den i stedet til en morbid militarismes åndsforladte fornøjelser og andre blindgyder, for hvilke 'kultur' og 'identitet' kun er tomme slagord. Det meste af tiden i Storbritannien er det umuligt at undslippe de smertelige og berusende minder om imperiets dage og overvinde den invaliderende forestilling, at nationen kun kan opleve en styrkende solidaritet og et samlet samfund, når landet er i krig. Winston Churchills guddommelige tilstedeværelse svæver over den besynderlige munterhed, der har udgjort bagtæppet for Tony Blairs eventyr i Irak og er med til at forklare, hvorfor Blairs tilslutning til George Bushs politik har været så stærk og urokkelig. Det menes, at hvis briterne skal stå forenede og stærke ansigt til ansigt med terror, islam, uønsket immigration og europæisk indblanding, må vi på fundamental og afgørende vis alle sammen være ens. Vi må så at sige være absolut sikre på, hvem vi er kulturelt set.

Den nedbrydende og uønskede tilstedeværelse af Storbritanniens mange fremmede forklares også ud fra spørgsmålet om race. De fremmedes tilstedeværelse har for nylig været beskrevet som et resultat af illegitime krav, det er blevet pålagt den hvide arbejderklasse at honorere. Den hvide arbejderklasse blev bedt om at bære byrden for tvivlsomme tilflytteres integration i den britiske livsform. I dag kan arbejderklassens fortsatte antipati over for immigranter, asylansøgere og flygtninge ikke skjules. Men den

forestilling, at det på en eller anden måde har at gøre med en frastødende, voldelig racisme eller neofascistisk ultranationalisme, er en chokerende afsløring, der kun fører til endnu mere ubehag og skyld. Der opstår yderligere forvirring og desorientering i en situation, hvor de melankolske og fremmedfjendske briter i det stille kan blive enige om, at de ikke er meget for fremmede, sorte, udlændinge, muslimer og andre indtrængende elementer og ønsker at slippe af med dem. Derefter føler de et ubehag, fordi de ikke kan lide de ting, de lærer om sig selv, når de giver deres fjendtlige følelser frit afløb.

Jeg tror, at grunden til, at det fremmedfjendske syn på immigranter som en invaderende hær fik en så stærk gennemslagskraft, er, at Storbritannien engang var aktiv i verden og vel at mærke var en betydelig og dominerende aktør i denne verden. Den globale histories kendsgerninger er ikke til at benægte. En modstræbende erkendelse af denne ærefulde fortid (som netop fortid) skaber dog en ekstra grund til yderligere former for fjendtlighed. Denne fjendtlighed er blevet fremskyndet af erkendelsen af, at selv om nutidens uønskede tilflyttere – fx fra Østeuropa – rent faktisk ikke kommer fra tidligere kolonier, kan de stadig bære hele det ambivalente forhold til det forsvundne imperium med sig. Selv om de er 'hvide', kan de godt blive taget som gidsler for den racemæssige specifikation, at de er immigranter. Selv polakker og folk fra Kosovo kan skabe et farligt ubehag i deres bange og ængstelige værter og naboers ulykkelige bevidstheder. Det kan reelt være, at de seneste tilflyttere er uønskede og behandles dårligt, netop fordi de er de intetanende stimuli til den smerte, der skabes af minderne om den forsvundne imperiale og koloniale fortid. En definition af immigrationen efter anden verdenskrig som en katastrofe understøtter de stormfulde bekymringer for Storbritanniens 'fattige hvide' og deres svære situation, bekymringer, som på det seneste er blevet luftet af respekterede kommentatorer. I bogen *The Likes Of Us* (2004) går forfatteren Michael Collins endda så vidt som til at sige, at 'hvide udskud' ('white trash') nu er den eneste nedsættende racemæssige betegnelse, der i disse år er accepteret i det britiske samfund. Denne nye bekymring er vigtig, fordi den viser, hvor gnidningsløst det melankolske mønster passer til den nyeste amerikanske kultureksport.

Samuel Huntington og civilisationernes sammenstød

Vores politikere er ligesom disse kommentatorer fanget af deres egen manglende evne til at forestille sig en fremtid for Storbritanniens racepolitik,²⁾ der ikke er udledt af den amerikanske historie. I næsten fire årtier har USA eksemplificeret den eneste racemæssige fremtid, som det britiske ekspertvælde kan forestille sig for landet. Samuel Huntington, hvis seneste værk *Who are We?* (2004) beskriver tilstrømningen af åbenlyst fjendtlige immigranter fra Latinamerika som "den mest umiddelbare og alvorlige trussel mod Amerikas traditionelle identitet", gav tidligt udtryk for den uhyggelige forbindelse mellem immigration og multikulturalisme. Denne forbindelse står nu i centrum for den respektable debat om, hvordan multikulturen skal styres. For mere end et årti siden forbandt Huntington i sit essay "Civilisationernes sammenstød" (1993, dansk bogudgave 2006) påtrængende geopolitiske problemer med udsigten til en stigende kulturel mangfoldighed. Vores nyere historie har imidlertid vist os, at USA ikke nødvendigvis bør være den uundgåelige destination for vores egen racepolitiske historie. Hvor mangfoldigt landet end er blevet, er Storbritannien vokset fra den model, der var gældende i 1960'erne, hvor regeringen i sin politik tænkte assimilation og immigration sammen. To generationer efter denne kobling har den

frygt, der nærer de aktuelle bekymringer for den nationale kulturs og den nationale identitets integritet, sit udspring andetsteds. Det kan vises, at frygten ikke som sådan har sit udspring i immigrationen, men snarere i globaliseringens, afindustrialiseringens og afkoloniseringens bredere konsekvenser, i en øget ulighed og usikkerhed, i privatisering og i den regresive modernisering, der begyndte under Det Konservative Parti, og som på bizar vis er fortsat under New Labour under overskriften 'reformer'.

Alle disse kræfter skaber den uro, som immigranter, fremmede og på det seneste asylansøgere og flygtninge er blevet kastet ind i. En uro, de er blevet holdt ansvarlige for, selv om de større sociale og økonomiske forandringer, denne uro er udtryk for, ikke er foranlediget af disse mennesker.

Fremkomsten af en bedre, mere fyldstgørende og mere tilfredsstillende forklaring er blokeret af den måde, hvorpå melankolien dikterer, at immigration kun kan opfattes som en invasionskrig. Set fra dette perspektiv har flere på hinanden følgende bølger af immigranter opnået det, som det aldrig lykkedes for nazisterne. De ødelagde et intetanende England indefra. Denne mærkelige forbindelse kan være med til at forklare Storbritanniens tilsyneladende uendelige og usunde fascination af anden verdenskrig. Når fodboldlandsholdet spiller, leger dets krigeriske tilhængere bombefly på vej mod Tyskland. De brøler Elmer Bernsteins iørefaldende temamelodi til John Sturges' film *The Great Escape* (1963). Denne film dramatiserer vemodigt overleveringen af det britiske imperieprojekt til dets arvtagere, USA, der repræsenteres af den læderjakkebærende, tygegummityggende, motorcykelkørende og baseballhandskebærende oprører, der spilles af Steve McQueen. Med denne form for hjælp fremstilles konflikten med Nazityskland igen og igen frem til det punkt, hvor det mest af alt minder om en besættelse. Indtil for få år siden mente man, at dette var sidste gang, sande briter – med deres karakteristiske mod og opfindsomhed – stod over for en fjende, der ganske enkelt og restløst både var fremmed og ond. Den populære romanforfatter Tony Parsons taler for og til sin generation og sin premierminister, når han hævder, at man for at være et rigtigt menneske må have kæmpet i en krig.

Imperiets genkomst som national nostalgi

Kulturen blev konserveret i de berømte beskyttelsesrum, hvor vi sad og ventede, mens blitzkrigen rasede uden for. Der blev brygget te som et ritual for at bevare den nationale ånd og for at genoplive en fornemmelse af et homogent samfund på tværs af klasseskel. Denne koloniale eliksir var nærende, så længe den varede. Da vi løb tør for eliksiren, blev følelsen af samhørighed og gensidig

Postkolonial melankoli:

"Det meste af tiden i Storbritannien er det umuligt at undslippe de smertelige og berusende minder om imperiets dage og overvinde den invaliderende forestilling, at nationen kun kan opleve en styrkende solidaritet og et samlet samfund, når landet er i krig. Winston Churchills guddommelige tilstedeværelse svæver over den besynderlige munterhed, der har udgjort bagtæppet for Tony Blairs eventyr i Irak og er med til at forklare, hvorfor Blairs tilslutning til George Bushs politik har været så stærk og urokkelig."

respekt erstattet med en kronisk, nagende smerte – hvilket er noget, der kan være med til at forklare, hvorfor så mange briter kan identificere sig med den fattige, sårede Harry Potter og den smerte, han oplever. Efter krigen blev den traditionelle, hvide middelklassemodstand mod invaderende fremmede forstærket af et andet, dybere ubehag. Denne nye patologi opstod som følge af det ubehagelige møde med afsløringen af den brutale administration af det britiske imperium. Når de mekanismer, der er forbundet med et forsinket opgør med historien (og dertil hørende erstatningssager og processer), sættes i gang, opdager vi nogle af de skamfulde ting, der er blevet gjort i monarkiets og landets navn. Og alligevel fortsætter folk med at benægte, at disse forbrydelser har noget at gøre med den postkoloniale nutids bitre konflikter. Disse retfærdige, kolde krige og andre 'lavintensitets-konflikter' i Kenya, Cypern, Korea, Aden, Malaysia, Irland og mange andre steder er forsvundet fra vores officielle historiske hukommelse.

Hvis imperiet overhovedet vender tilbage, er det i en form, hvor det først har været gennem et nostalgisk filter. Denne melankoli er åbenlys i den populære revisionistiske historieskrivning. Disse perspektiver på fortidens bedrifter virker tiltrækkende og inspirerende i en geopolitisk situation, hvor indflydelsesrige stemmer, der er tilbøjelige til at sammenkæde USA's nuværende magt med den globale dominans, som Storbritannien tidligere udøvede, kræver imperiets genkomst. Disse meget udbredte historiske værker udøver en anden funktion end blot at retouchere og nuancere det rationelt udførte barbari, der herskede i Storbritanniens kolonier. Deres implicite og dybere formål er mere dystert. De tager kontrollen over ofrets rolle, det offer, der er blevet en så prestigefyldt størrelse i det multikulturelle Storbritanniens moralske økonomi. Disse forfattere vil have os til at acceptere, at briterne er de primære ofre for deres egen kolonitid. Denne bevidsthed er den bedste forudsætning for genoplivningen af imperiet uden for landets grænser og for genfødslen af en homogen, imperial bevidsthed internt i Storbritannien – to ambitioner, der også er en integreret del af Blair-regeringens forestilling om landets fremtid.

Mulighederne for en positiv sameksistens

Medierne og regeringen har stort set ikke været opmærksom på, at det kan vises, at Storbritanniens immigranter og deres efterkommere har skabt flere positive muligheder. Ved siden af de velkendte fortællinger om kriminalitet og racebetingede konflikter findes der andre interaktionsformer, der har udviklet sig mere organisk. Disse interaktionsformer har skabt en urolig, uordentlig og positiv sameksistens, hvor man aktivt må forhandle sig frem til, hvilke forskelle der er på spil – forskelle er ikke (blot) bestemt af race. Der er altså ikke tale om et amerikansk inspireret mosaiksamfund, hvor ethvert af de selvopretholdende og omhyggeligt raceadskilte elementer er lokaliseret, så de forbedrer det samlede billede. Civilsamfundet er blevet udrustet med en levende multikultur, som vi ikke altid værdsætter og hyl-der, som vi burde, og som vi ikke altid bruger med omtanke. Bemærk, at jeg her siger 'positiv sameksistens' og ikke 'multikulturalisme', en positiv kultur, der spontant og uden den store anerkendelse er vokset frem fra resterne af de mislykkede sociale eksperimenter i midten af 1960'erne.

Når jeg peger på den politiske og kulturelle kraft i denne positive sameksistens som et alternativ til Storbritanniens postkoloniale melankoli, siger jeg dermed ikke, at man ikke skal løse de problemer, der er forbundet med Storbritanniens racebestemte hierarkier og uligheder. Racismen findes stadig og forbitrer situationen, fordrejer de økonomiske relationer og undergra-

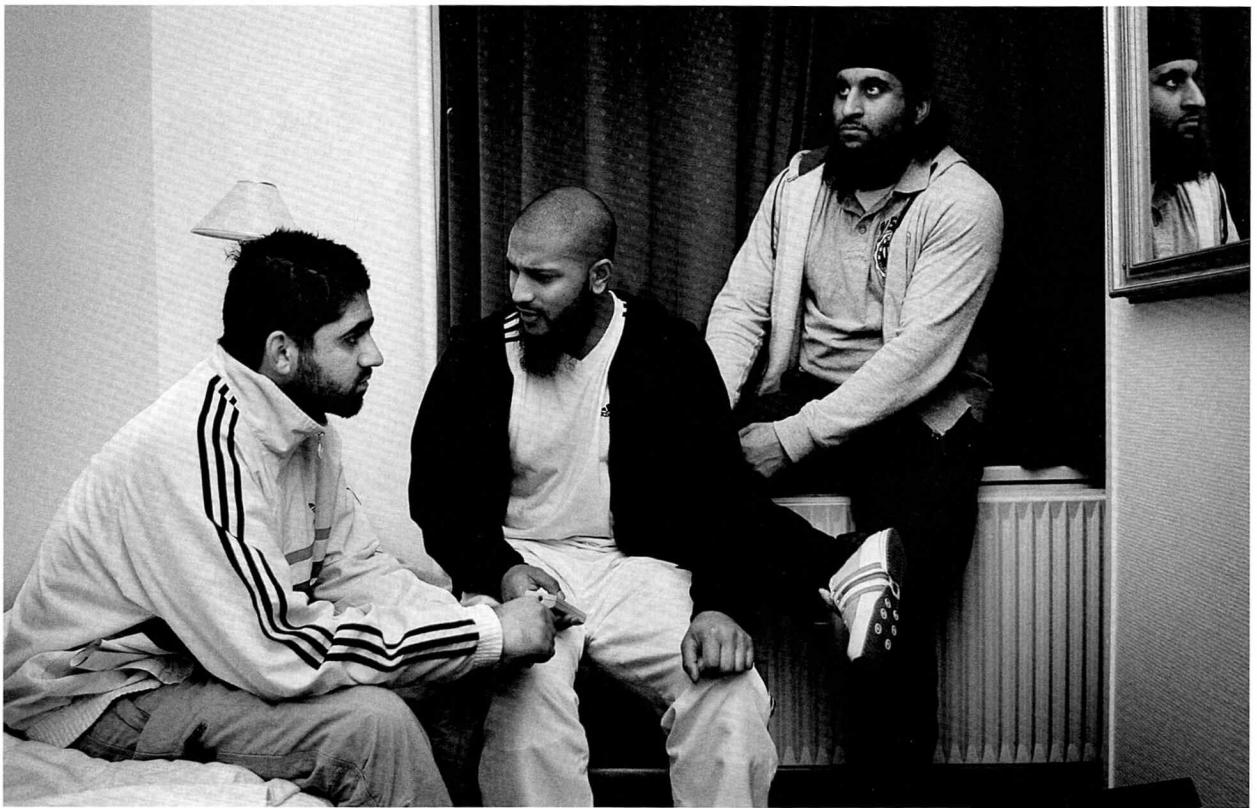
Racismen er ikke længere, hvad den har været. I stedet for at fokusere på race opdager f.eks. reality-tv-seerne, at i forbrugskulturen er de ting, der virkelig adskiller folk, meget mere subtile: smag, livsstil, fritidsbeskæftigelser, rengøring, havearbejde og børneopdragelse.

ver det offentlige liv. Vi må imidlertid også forholde os til den kendsgerning, at racismen ikke længere er, hvad den var, da 1960'ernes profetier om en krig mellem racerne første gang så dagens lys. Mange års symbolske handlinger har haft betydelige virkninger. For eksempel har reality-tv uforvarende gjort en hel del for at gøre raceforskelle til blot en blandt flere markører på mangfoldighed. I denne form for voyeuristisk underholdning viser det sig, at racemæssige og etniske forskelle egentlig er ret uinteressante. I stedet for at fokusere på race opdager f.eks. reality-tv-seerne, at i forbrugskulturen er de ting, der virkelig adskiller folk, meget mere subtile: smag, livsstil, fritidsbeskæftigelser, rengøring, havearbejde og børneopdragelse.

Ved at gøre raceforskelle ordinære og banale, ja rent ud sagt kedelige, har Storbritanniens urbane positive sameksistens fremmet hverdagsdyder, der beriger vores byer, driver vores kulturindustrier og forbedrer vores kæmpende demokrati, så det afholder sig fra at tage udgangspunkt i folks hudfarve.

De britiske Guantanamo-fangers sammensatte nationale identitet

Når først mødet med andres anderledeshed kan være platform for noget, der ikke forbindes med fare, har den positive sameksistens vundet frem. Den inspirerer os til at rose immigranternes krav om en mere moden politik, der – selv om den ikke er helt fri for racisme – måske er bedre i stand til at håndtere racemæssige uligheder som et politisk spørgsmål uden at glide over i en uproduktiv skyld og en narcissistisk smerte. Den angiveligt uoverstigelige kløft mellem civilisationer er i realiteten let at slå bro over. Dette håb var et stærkt element i de fortællinger, vi hørte fra de hjemvendte britiske fanger fra Guantanamo, da de fortalte om deres tid i fangenskab. Selv om – som jeg har sagt – disse mænd i medierne blev fremstillet som personer, der havde forandret sig til stereotypiske fremmede, som symboler på det mislykkede multikulturelle samfund, førte deres tilbage-

Tre tidligere Guantanamo-fanger fra England besøgte Danmark for at sætte fokus på en ny kampagne mod brugen af tortur. Fra venstre Asif Aqbal, Rhuheh Ahmed og Shafiq Rasul. Foto: Anders Birch, Polfoto.

venden til en vigtig afsløring. Da de skulle fortælle om deres stærkeste frihedslængsel og om, hvad de virkelig savnede under fængselsopholdet i Guantanamo, sagde de, at det, de virkelig savnede, var en pakke med de klassiske engelske småkager Highland Shortbread!

Den nationale identitet kan sammensættes af mange triviale komponenter. Jamal al-Harith blev født for 37 år siden i Manchester som Ronald Fiddler – hans forældre havde rødder på Jamaica. Han sad som fange i Guantanamo-lejren i to år, før han i marts 2004 blev løsladt og sendt tilbage til Storbritannien. Al-Harith er nu en af flere løsladte fanger, der forsøger at sagsøge den amerikanske regering. Han fortalte sin postkoloniale livshistorie i *Daily Mirror* og på Manchesters lokalradio. Hans fortælling var en kærkommen korrektion af de mekanistiske og over-simplificerede forestillinger om kulturelle forskelle, der disse år er i cirkulation. Hans kritik mistede intet i relevans ved i det store hele at være indirekte. Indimellem de chokerende beretninger om dumheden, rædslen og håbløsheden i hans hårde prøvelse forklarede han, hvor meget den berømte småkage havde betydet: "Vi var alle besatte af Scottish Highland Shortbread. Vi savnede dem så meget." Det er her – i budskabet om den traditionelle 'etniske' sult, der er gemt i disse mishandlede og ydmygede britiske kroppe – at problemet om assimilation, som det blev fremsat i 1960'erne, skal forblive liggende. Det kunne se ud som om, at vi – hvis vi

ønsker at finde en vej ud af multikulturalismens dødvande – må være meget mere opmærksomme på sprækkerne, folderne og bruddene inden for civilisationerne end de meget opreklamerede sammenstød mellem dem.

DuBois og begrebet om en dobbelt bevidsthed

I forsøget på at forstå disse fangers situation og de argumenter om en multikulturalisme, der indirekte er indeholdt i denne, er det fristende at vende sig mod begrebet om en 'dobbelt bevidsthed'²³⁾ og den problematik, dette peger på. Dette vigtige begreb blev selvfølgelig udviklet af W.E.B. DuBois (1868-1963) i begyndelsen af det 20. århundrede.

DuBois forfinede den oprindelige idé, der kom fra Hegel, i forbindelse med sine vigtige år som studerende i Tyskland. Jeg mener, at begrebet blev formet gennem hans sociologiske forståelse af assimilationens problem, som det udviklede sig op gennem det 18. århundrede. I DuBois' hænder blev begrebet skræddersyet både til specifikke amerikanske forhold og til et dybt inspireret hegeliansk synspunkt, der fremstillede de sorte amerikaneres frihedsbevidsthed som en verdenshistorisk kraft, en dyrebar gave, der blev givet verden af efterkommerne af moderne slaver. Meget af det, DuBois forudså, har vist sig at holde stik. Sorte amerikanere gav rent faktisk en ivrig verden nye frihedsbegreber. Disse begreber er i vid udstrækning blevet eksporteret til andre lande og grupper og har på afgørende vis forandret det moralske landskab på vores planet. Jeg vil gerne henlede opmærksomheden på denne proces og i et vist omfang også prise den. Jeg har imidlertid også på det seneste tænkt over, om det ikke i dag ville være muligt at efterlade dette problem om den dobbelte bevidsthed, hvor vi fandt det – i det 19. århundrede – og specifikt udelukke det fra den måde, hvorpå vi angriber emner, der er relateret til multikulturalismen i dag. Af flere grunde forekommer det ikke at være gavnligt for vores sag at forsøge at overføre eller forny dette gamle begreb, sådan at det at være en sort europæer tænkes at være parallelt til, hvad det at være en amerikaner og en 'neger' betød, da DuBois skrev *The Souls of Black Folk* (1903).

En anden måde at anskue dette problem på er at spørge, hvad DuBois ville sige til fremkomsten af aktuelle, ikoniske sorte skikkelser som Condoleezza Rice og Colin Powell? Ingen af disse synes at være begavet med en særlig synskhed eller at være handicappet af en indre dobbelthed. Condoleezza Rice fremstilles ofte som personifikationen af DuBois' dobbelte bevidsthed og som en inkarnation af den succesrige borgerrettighedsbevægelse. Lige nu står afroamerikanerne i USA over for et andet historisk valg med hensyn til, hvor de hører til, og hvad de ønsker at være. Mange af dem betragter 'krigen mod terror' på samme måde, som DuBois betragtede første verdenskrig, nemlig som en kærkommen lejlighed til endelig at tilegne sig eller operationalisere et forsinket medlemskab af det nationale fællesskab og at opleve de fulde fordele af et formelt statsborgerskab, der i alt for lang tid ikke har været fuldt tilgængelige på grund af racehierarkiets fortsatte beståen.

Deres historiske valg vil have en vigtig betydning også uden for USA. Det reducerer imidlertid den aktuelle debat om multikulturalisme til et amerikansk familieskænderi eller et amerikansk familieeventyr at betragte racepolitik på denne måde. Efter oversvømmelsen af New Orleans, hvor vi oplevede, at sorte amerikanere blev udelukket fra den nationale kontrakt, der er indeholdt i deres statsborgerskab, står det på ingen måde klart, på hvilke betingelser dette eventyr kan fortsætte. Afroamerikanere er begyndt at bevæge sig væk fra en opfattelse af 'sort politik', der var defineret af en

opposition og bevægelse mellem øst og vest, til en ny magtgeometri, der i stedet er defineret af en geopolitisk konflikt, hvis akse drejer om nord og syd. De ønsker måske fx ikke at identificere sig selv med Afrika, der er et sted, der næsten udelukkende er forbundet med kaos, vold og lidelse, men i kraft af det hvide overherredømme finder de sig selv henvist til den samme kategori for menneskeligt affald.

Udfordringen for sorte europæere i dag: Er USA et forbillede?

Sorte europæere, der ønsker at definere sig som sådanne, står over for lignende historiske valg. Vi er nødt til at tænke over, om – som DuBois antydede – denne dyrebare gave, som den afroamerikanske frihedskamp udgør, er noget, vi kan eller ønsker at tage imod. For at formulere dette spørgsmål mere direkte: Hvordan kan vi bruge denne arv? Skal vi fx i fremskridtets navn acceptere eksporten af amerikanske racesystemer, enten i form af politiske teknologier, der er skabt med henblik på, at staten forsøger at løse raceproblemer, eller i form af en organisationsteknik, der skaber sociale og kulturelle bevægelser, der kan overvinde den racisme, der begrænser vores muligheder? Vi bør tage i betragtning, at det kan have nogle omkostninger at forsøge at genoplive de gamle afroamerikanske opskrifter. Derfor er mit velovervejede svar på dette spørgsmål: nej. Jeg mener, at det er vigtigt at indse, at den amerikanske erfaring med racepolitik ikke skal udgøre fremtiden for Europas minoriteter. Selv om vi kan prise de politiske bedrifter, der er opnået af afroamerikanerne, og finde dem inspirerende, er forestillingen om, at vi i en eller anden forstand er bundet til denne særlige form for strategiske valg, absurd. Efter New Orleans er vores opgave nemmere. Mange sorte europæere føler – som mange af europæerne i øvrigt – en dyb og symptomatisk ambivalens i forhold til USA og dets herskende racehierarki. Mange af dem bryder sig ikke om USA's nuværende politiske ledelse, men der er også ofte noget fascinerende og spændende ved det, der forekommer at være USA's hypermoderne stil, den hastighed, hvormed der gøres nye erfaringer, og de muntre, kulturelle praksisser, der betragtes som udtryk for frihed, især i forbindelse med forbrugskulturens forførende billeder.

Hvad angår racepolitik, er den æra, hvor USA på nogen måde kunne forstås som fremtiden, ved at være forbi. Vi er nødt til at forstå, hvad det betyder at fjerne Amerika fra den position, som Hegel satte det i for længe siden. Denne særlige amerikanske racemæssige fremtid, disse former for assimilation med deres uformindskede raceadskillelse og deres tilbagevendende befrielse, behøver ikke at være vores. Vi må være mere opfindsomme.

Hvor inspirerende den afroamerikanske bevægelses nationale historie om vejen ud af slaveriet end er, må den adskilles fra de fortællinger, sorte europæere må fortælle. Man kan lytte til andre dyrebare fortællinger om befrielse fra et hvidt overherredømme andre steder fra og til levende historier om universel tænkning, positiv sameksistens og trans-kultur. Der er alle de bevægelser mod slaveri og kolonialismen, der ikke tog udgangspunkt i den racemæssige situation i USA. Hvordan kan Sydafrikas, Indiens eller Brasiliens historie bidrage til denne decentrerede vurdering og rekonstruktion? Hvordan kan en antiracistisk politisk fortælling skabe kommunikative netværk, der kan fremme en mangfoldighed af samtaler om disse spørgsmål?

Selvfølgelig har amerikanere i langt højere grad end europæere accepteret 'race' som en del af den måde, deres samfund fungerer på. Jeg kan endda gå med til, at europæere har meget at lære af denne accept af 'race', forudsat – selvfølgelig – at denne accept indebærer en anerkendelse af den skade, racismen har gjort, og ikke udvikler sig til en ren resignation over for racehierar-

kiets konsekvenser. Men min grundlæggende pointe er den samme: Accepten af vigtigheden af de sociale og politiske processer, som USA kender og opfatter som et naturligt fænomen, der går under betegnelsen 'race', er på ingen måde med til at opløse alle de mystifikationer, som racismen har medført i den politiske kultur i USA eller andre steder. De sortes skæbne i forbindelse med orkanen i New Orleans giver os en mulighed for at sammenkæde kritikken af USA's racehierarki med vores kritik af dets militarisering og måde at indgå i globaliseringens tidsalder på. Alt dette har stor betydning for forståelsen af krigen mod terror og det 'civilisationernes sammenstød', der fremmede den.

DuBois levede et langt og sammensat liv. Han ændrede flere gange sin ideologi og politiske strategi. Hen imod slutningen af hans lange liv førte hans engagement for fred og internationalisme ham ind i en omfattende konflikt med den amerikanske regering om Korea-krigen, Marshallplanen, Nato og en række andre spørgsmål. Måske kan vi forstå denne del af hans liv som en sidste kommentar eller endda afvisning af begrebet om den dobbelte bevidsthed. Vi bør huske på, at han de sidste år af sit liv levede uden pas, at han i en alder af 93 meldte sig ind i det kommunistiske parti, og at han gav afkald på sit amerikanske statsborgerskab for at leve i eksil som borger i Ghana. I disse radikale, men i nogle øjnes forræderiske valg fandt han en måde at aktivere sin livslange og ret germanske forestilling om et verdensborgerskab og verdenshistorien på. Vi er nu forpligtede til at spørge, hvad de aktuelle paralleller til disse radikale handlinger kan være. Hvordan kan en stærkt ikke-national redegørelse for udviklingen af en multikultur i diasporaen være med til at løse de problemer, der til stadighed har præget den sorte politiske bevægelses dagsorden siden den kolde krig?

*) Oversat af Joachim Wrang efter "Multiculturalism – Double Consciousness and the War against Terror", festtale d. 7.10. 2005 i anledning af Social Kritik nr. 100.

Paul Gilroy er Anthony Giddens Professor of Social Theory på London School of Economics.

Noter:

1. Begrebet om en 'positiv sameksistens' er valgt som oversættelse af Paul Gilroys centrale begreb om en 'conviviality', der står i kontrast til melankolien. 'Conviviality' er det uformelle, glade kulturmøde i indvandrer kiosken eller jublen over den sorte fodboldspillers mål for sit danske hold og adskiller sig fra den særlige måde, Gilroy her forstår multikulturalisme på, hvor kulturerne forbliver adskilt. Man kan definere denne positive sameksistens som et frugtbart, uhøjtideligt møde mellem kulturerne i hverdagen, et autonomt, frit og kreativt møde mellem mennesker. Et andet dansk eksempel kunne være rapgruppen Outlandish, der med udgangspunkt i forskellige kulturer skaber en hybrid musikform, der er til glæde for de mennesker, der ønsker at tage del i dette kulturmøde; o.a.
2. 'Racial politics' er oversat med 'racepolitik', der måske for nogle sender tankerne til Nazityskland, men her blot betyder den politik, der bruges til at styre forholdet mellem racerne; o.a.
3. I *Souls of Black Folks* fra 1903 skriver DuBois, at "one ever feels his twoness – an American, a Negro; two souls, two thoughts, two unreconciled strivings; two warring ideals in one dark body." Begrebet om den dobbelte bevidsthed i DuBois' optik peger på, at den sorte amerikaners selvforståelse på den ene side defineres af de hvides blik, på den anden side af egen frihedstrang. Dette skaber en dobbelt bevidsthed, hvor ønsket om anerkendelse kæmper med følelsen af fremmedgørelse. Se også Gerald Early (red.). 1993. *Lure and Loathing: Essays on Race, Identity and the Ambivalence of Assimilation*. London. Allen Lane; o.a.